

Dk - DIALOG

Slouží pro provozní účely Demokratického klubu. Určeno jeho členům.

Adresa: Demokratický klub, pošt.příhrádka 663, 111 21 Praha 1

A d . . .

Úvaha časová a nadčasová (Dk-Dialog 6/1991)

V Dk-Dialogu 5/1991 pokusil jsem se odpovědět na otázku, jak se dívat na současně i minulé příslušníky komunistické strany u nás z hlediska jejich morálního hodnocení i dnešního a budoucího veřejného uplatnění. Nedomnívám se, že jde o otázku, která je dnes nejaktuálnější; zároveň se jí však ještě dlouho nezbavíme. Bylo by dobré zapomenout na vše, co bylo, a dívat se jen do budoucnosti, udělat onu pomyslnou čáru za minulostí. To však nelze především proto, že by to byla neucta ke všem obětem bývalého totalitního režimu. Zároveň si uvědomuji, že relativně úplnou a konečnou odpověď na tuto otázku může dát pouze po určité době objektivní historické studium. Přitom mně bylo od začátku jasné, že v rozsahem omezené úvaze nelze vyčerpát všechny její aspekty a že odpověď každého bude podle jeho zkušeností poněkud jiná. Hlavním smyslem úvahy bylo vyvolat k dané problematice diskusi a jsem rád, že na ni v Dk-Dialogu 6/1991 reagoval Vít Štěpánek. Je ve svých soudech mnohem jednoznačnější, což je logické, neboť z vlastní zkušenosti zná pouze konec již značně rozloženého totalitního systému a existuje mezi námi generační rozdíl. Nechci, aby má poznámka vyzněla jako polemika s Vitem; jejím smyslem je poukázat na některé další aspekty této problematiky.

Vystoupení z KSČ (nebo dnes KSČM) v kterékoliv době považuji za pozitivní. Je snad morálnější ten, kdo v této straně po listopadu 1989 zůstal? Bylo by bývalo jisté logické a správné, kdyby KSČ ukončila v listopadu svou činnost; to se však nestalo. Komunistická strana velmi radikálně změnila svůj program ve všech nejdůležitějších bodech a zároveň vynaložila velkou snahu, aby si zachovala svou zcela nesourodou členskou základnu, mj. též agitaci proti odpadlictví a proti převlékání kabátů. Nebyl snad takovýto postup mnohem nemorálnější? Plně souhlasím s Vitem Štěpánkem, že tato "obrozená strana" je stále nezanedbatelným potenciálním nebezpečím našeho demokratického vývoje. Na druhé straně v demokratickém systému není přechod z jedné politické strany do druhé tak mimořádnou událostí a nelze ho většinou hodnotit negativně.

Při hodnocení komunistické strany u nás v letech 1948-1989 nemůžeme přehlédnout fakt, že to byla nejen strana vládnoucí, ale

také strana výlučná. Ostatní politické strany v tomto období neměly jiný význam než kterékoliv tehdy existující společenské organizace. Z toho ovšem vyplývá, že KSČ byla stranou státní, tedy součástí státního aparátu. Šlo nejen o státní správu, ale též o celé hospodářství, které bylo prakticky celé státní, o školství, vědu, zdravotnictví atd. Tento totalitní systém se sám označoval za "demokratický". V politologické terminologii byl obdobný tzv. "řízené demokracii", kterou známe z řady rozvojových zemí. V těchto zemích existuje zpravidla také pouze jedna politická strana; systém je zdůvodňován tím, že obyvatelstvo není na pluralitní demokracii připraveno a že je v jeho zájmu prosazení plánů ekonomického rozvoje, které by v pluralitní demokracii bylo neuskutečnitelné. Tato politická zřízení nelze apriorně odsoudit, i když většinou skončí v ekonomické stagnaci a korupci, v násilí vůči vlastním občanům i nelitostným o moc za použití všech prostředků.

Jak může reagovat občan na nastolení totalitního systému? Pokud nechce nebo nemůže emigrovat a nemá dost odvahy postavit se mu tím či oním způsobem na odpor, musí se mu přizpůsobit. Přejít od předúnorové demokracie u nás (přes všechny její chyby, které jsou patrné zejména z dnešního odstupu) ke komunistické totalitě se dotkl všech občanů. Nikdy nelze odčinit křivdy, které tento systém napáchal, a to ani křivdy způsobené těm, kteří to přežili. Je smutné, že se k tomu přistupuje často velmi liknavě. Na druhé straně všichni, kdo se na porušování lidských práv přímo podíleli, by měli být podle práva potrestáni a měli by sami od veřejné činnosti upustit.

Osud každého byl specifický a obecná hodnocení musí tato specifika postihnout, proto jsou tak obtížná. Osobně si vážím některých profesorů na gymnáziu po únorovém puči, kteří nás chránili a "neviděli" některá naše protisvazácká nebo protikomunistická vystoupení. Starší kolegové vysokoškoláci byli v horší situaci, mnoho jich bylo nuceno ze škol odejít; ti, co již pracovali, zůstali na místech, pro která měli kvalifikaci, často jen za cenu formálního podřízení se vzniklé politické situaci. Měl jsem štěstí, že jsem se začátkem padesátých let nestal obětí komunistických represí; pouze jsem se nedostal na vysokou školu a ani později jsem nemohl studovat to, co jsem chtěl. Se stejně smýšlejícími kolegy jsme si uvědomili, že otevřený odpor proti totalitnímu režimu není reálný, a válku, která by snad jediná mohla situaci změnit, jsme si nepřáli. Mnozí z nás emigrovali a já jsem o tom uvažoval, ale z rodinných důvodů neuskutečnil. Tehdy již existoval Demokratický klub, založený v září 1948 jako reakce na únorový puč, a to v podstatě se stejnou základní ideou, jakou má dnes. Byl omezen na několik desítek pečlivě vybraných členů; to bylo patrně jednou z příčin, že jej nepotkal osud mnohých jiných ilegálních organizací, neboť zůstal ušetřen infiltrace ze strany StB.

Na uplynulých 40 let totalitního systému se můžeme dívat z velmi různých hledisek; rozhodnou měrou budou ovlivněna osobní zkušenosti, resp. profesním a sociálním zařazením. Souhlasím s Vitem Štěpánkem, že většina občanů v období totality neodporovala zlu, pakliže mu dokonce přímo nenapomáhala. Kromě půldruhého miliónu členů KSČ to byli členové dalších, loutkových stran, členové ROH, SSM, SČSP, Svazarmu a vlastně všech organizací společenských, vědeckých i zájmových, jejichž výbory byly před "volbou" schvalovány nebo přímo navrhovány příslušnou stranickou skupinou, resp. vyšším stranickým orgánem. Z tohoto aspektu to byla

i většina občanů individuálně, byl to i Jan Werich, Rudolf Hrušínský, dnešní předseda ČSAV akademik Wichterle i Václav Klaus. Byli to všichni muži, kteří skládali vojenskou přísahu. Lze namítnout, že mnozí z jmenovaných měli potíže. Kdo je však za minulého režimu, pokud se s ním neztotožnil nebo se mu plně nepřizpůsobil, neměl?

V žádném případě nechci, aby má poznámka vyzněla jako bagatelizování celé problematiky. Nemůže být před námi většího úkolu, než je mravní očista našeho veřejného a politického života, ke které by měl také Demokratický klub všemi svými silami přispět. Bude velmi obtížné určit, kde končí neodporování zlému a kde začíná podpora totalitnímu režimu, resp. velikost této podpory. Vždy však to bude možné určit jen v individuálních případech. Určitá hranice může být mezi nestraníky a mezi těmi, kdo byli v KSČ, aspoň po určitou dobu, v různých obdobích nebo až do listopadu 1989, resp. ještě déle. Avšak ani tato hranice nebude zcela přesná. Bývalí straníci, pokud se chtějí nadále zúčastnit politického života, by měli alespoň veřejně prohlásit, proč do strany vstupovali, jak plnili stranické úkoly, ev. funkce, a důvod ukončení členství.

Zdeněk Pavlík

I n f o r m a c e

Ve dnech 26. února 1992 a 26. března 1992 se v Městské knihovně v Praze uskutečnila další dvě diskusní setkání uspořádaná Demokratickým klubem pro jeho členy a další zájemce.

Prvé setkání bylo věnováno tématu "Zamyšlení nad prací parlamentu". V úvodním slově a zejména v odpovědích na dotazy přítomných a ve vyjádřeních k jejich připomínkám sdělil své zkušenosti a názory RNDr. Libor Kudláček, poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Jako člen Demokratického klubu ocenil i význam, jež s působením klubu spojuje, a současně uvedl některé postřehy z parlamentního života, které v běžné publicistice nejsou bezprostředně k dispozici.

Druhé setkání bylo tematicky označeno "Lustrační zákon a co po něm". Úvodní slovo přednesl doc. JUDr. Dušan Hendrych, CSc., proděkan právnické fakulty UK, místopředseda Demokratického klubu. V bohaté diskusi byly dotčeny vedle právnických otázek také obecné otázky politické a etické, a to zčásti v návaznosti na obsah diskusního setkání věnovaného téže problematice ještě před přijetím tzv. lustračního zákona v únoru 1991 v Národním muzeu, zčásti pak ve vztahu již k současné úpravě a zkušenostem.

x x x

Jak jsme upozornili již v Dk - Dialogu č. 3/1991, rozhlasová stanice Svobodná Evropa ve svém československém vysílání (na střední vlně 233 metry, tj. na frekvenci 1287 kilohertzů) uvádí pravidelnou čtvrt hodinovou relaci Demokracie v te-

o r i i a p r a x i, a to vždy v sobotu od 19,45 hod. s opakováním v neděli ve 14,45 hod., v úterý ve 20,15 hod. a ve středu v 7,40 hod.

Demokratický klub získal texty některých přednášek publikovaných v uvedené relaci. Na požádání zapůjčí svým členům tu kterou žádanou přednášku.

Uvádíme dnes první část přehledu dostupných písemných verzí přednášek. V budoucnu budeme uvádět další části přehledu.

Zdeněk Suda	Vliv ústředního plánování investic, výroby a obchodu na politický proces v demokratickém státě /1/
Jaroslav Kapr	Pět přednášek k otázce, zda větší zapojení občanů v politickém procesu v průmyslových společnostech lze uspokojit v existujících demokratických institucích nebo zda budou nutné nové formy zastoupení a projevu veřejného mínění a vůle /2-6/
Josef Novák	Spor o smysl českých dějin /7/
Josef Novák	Vztah demokracie a vzdělanosti /8/
Jaroslav Krejčí	Národnostní problémy v demokratických státech /9/
Zdeněk Suda	Obecní volby v dějinách i v současnosti /10/
Zdeněk Suda	Vzájemné účinky demokracie a nacionalismu /14/
Aneša Kalinová	Soužití různých etnických a jazykových společenstev v demokratických podmínkách - příklad Švýcarska /15/
Zdeněk Suda	Vztahy demokracie a federalismu /16/

Doporučujeme k přečtení

Ralf Dahrendorf: Úvahy o revoluci v Evropě, nakl. EKK Praha 1991, 159 s.

Zajímavá úvaha významného světového politologa o aktuálních otázkách vytváření občanské společnosti v posttotalitních státech východní Evropy. Důležité je jeho rozlišení ústavní a běžné politiky. Ve svých úvahách zdůrazňuje potřebu vytvoření husté sítě dobrovolných, autentických demokratických a autonomních institucí a organizací, které by občany chránily před monopolem moci, tedy i organizací typu Demokratického klubu.

-kik